

Martti Vihanto

Posti ei leimaa enää kirjeitä – postimerkkeilijät etsivät ratkaisua

Postimerkkeilijät ja monet muutkin ihmettelevät, kun kirjeet ja kortit tulevat postissa nykyään ilman leimaa. Keskusteluissa liikkuu erilaisia lukuja. Mahdottomalta ei vaikuttaisi arvio, että leimaamatta jätetään jopa 90 prosenttia lähetyksistä. Leimatuista postilähetyksistä on tullut harvinaisuuksia eikä nyrkkipostia enää erota oikeasta postista.

Monta kertaa kulkenut

Ajattelin viime keväänä kokeilla, montako kertaa postikortti täytyy laittaa postilaatikkoon, jotta sille saisi leiman. Lisäsin joka kierroksella aina uuden merkin, koska saman käyttäminen uudestaan on laitonta. Seitsemän kerran jälkeen luovutin. Liimasin vielä yhden merkin, lähetin jo nuhjaantuneen kortin kuoressa Postin leimauspalveluun Tampereelle ja sain lopulta Sastamalan kirjallisuuspäivien erikoisleiman, saapumispäivä oli maanantai 3. heinäkuuta.

Tästä kortista voi hyvällä syyllä sanoa, että se on kulkenut. Kierroksia tuli kaikkiaan kahdeksan.

Kaikkiaan tähän leikkimieliseen testiin meni yhdeksän postimerkkiä. Taloudellinen uhraus ei ollut suuren suuri, koska kurjenmiekkamerkkejä tuli aikoinaan hankituksi yli oman tarpeen. Merkki ilmestyi 20 kappaleen vihkoissa. Siihen aikaan minulla oli viiden merkin kestotilaus Postissa ja myös vihkoja tuli saman verran, eli kurjenmiekkaa oli sitten paikat täynnä ja on vähän vieläkin.

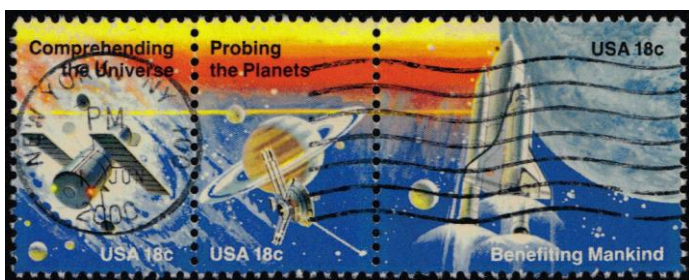
Tehokkuus ja ohileimaus

Aloitetaan postin historiasta. Postitoiminta on ollut vanhastaan valtion hallinnassa niin kuin rautatieliikenne ja poliisitoimi. Valtiollinen posti on taannut postinkuljetuksen koko maan alueella. Jos yksityinen yritys omistaisi postin, tilalle tulisi voitontavoittelu ja kermankuorinta. Valtiollista postilaitosta perustellaan myös sillä, että postin sensurointi sodassa on silloin helpompaa.

Nykyajan henki Suomessa ja etenkin Euroopan unionissa on vapauttaa kilpailua kaikkialla ja sielläkin, missä valtion monopolia pidetään itsestäänselvyytensä. Sähköisen viestinnän nopea kasvu on toinen asia, joka uhkaa perinteisen postinkuljetuksen kannattavuutta. Muutoksista huolimatta Postilla on

edelleen yleispalveluvollisuus, joka muun muassa edellyttää, että kirjeet toimitetaan säädetyssä määräjassa perille. Olosuhteet vaativat kustannusten vähentämistä.

Kustannustehokkuuden lisäämispyrkimykset eivät ole postitoiminnassa mikään tämän päivän ilmiö. Esimerkkinä on koneellinen leimaus eli ketjuleimaus, jota alettiin käyttää Suomessa vuonna 1906. Ensimmäiset viestilliset koneleimat tulivat käyttöön vuonna 1925.

Yhdysvalloissa hallitaan postimerkkien koneellisen mitätöimisen taito. Monelle sikäläiselle keräilijälle killer kelpaa kokoelmaan, kunhan tällainen leima on riittävän kevyt ja vaalea. Kill tarkoittaa tässä lähinnä tuhoamista. Kolmirivilön vasemmanpuoleisella merkillä on bull's eye eli napakymppi, sananmukaisesti häränsilmä. Socked on the nose eli nenään isketty on toinen ilmaus, nenähän on keskellä naamaa. Suomessa puhutaan rauhanomaisesti nappiloistosta.

Koneleimauksessa lähetyksiä on jäänyt aina leimaamatta. Utta on sen sijaan, että nykyään niitä ei aina laiteta koneeseen ollenkaan. Vaikkei tunne postin logistisia ketjuja voisi kuvitella, että aikaa ja kustannuksia säästy, kun lähetyksiä ei tarvitse kuljettaa leimauskoneille, syöttää niihin ja kuljettaa taas takaisin.

Leimaamatta jääneitä postimerkkejä ja postilähetyksiä kutsutaan ohileimatuiksi. Tämä on sikäli jonkun verran harhaanjohtavaa, että lähetyksiä ei välttämättä edes yritetä leimata. Oikeastaan ohileimaus tarkoittaa, että käsinleimauksessa nipun välistä joku jää

vahingossa leimaamatta, koneellisessa leimauksessa lähetys menee koneeseen väärässä asennossa, merkki on väärässä paikassa tai muuta tapahtuu.

Postilähetysten postimerkit on mitätöity niin kauan kuin merkkejä on ollut, eli aina 1840-luvulta saakka. Helposti ajattelee, että jos joku asia on jatkunut noin pitkään, sen täytyy jatkua edelleen. Mutta onko näin? Kannattaisiko kääntää asia toisinpäin ja kysyä, onko leimaamisessa tänä päivänä enää järkeä?

Koneleimaus käytössä yli 100 vuotta

Katsotaan hiukan tarkemmin Suomen koneleimoja. Niissä on kaksi osaa, joista toinen on päiväysleima ja toisessa on esimerkiksi aaltoviivoja tai viesti kuten ”salakauppa on kansan pettämistä” sota-aikana. Edellinen kertoo, missä ja milloin leimaus on tapahtunut. Jälkimmäistä voisi kutsua mitätöintiosaksi.

Aluksi päiväys- ja mitätöintiosaa oli koneen pyörivässä telassa vuorotellen kumpaakin kaksi. Myöhemmin otettiin käyttöön kaksiosaiset leimat, jotka osuvat postilähetykselle suunnilleen aina samaan kohtaan. Leimausväri tulee vastatelasta. Tuomas Pirosen käsikirjan mukaan ensimmäiset kaksiosaiset ovat vuodelta 1981 ja mainostavat saman vuoden Nordia-näyttelyä.

Ihmiset liimaavat postimerkin yleensä kirjeen oikeaan yläkulmaan. Mitätöintiosa on tämän vuoksi järkevää sijoittaa oikealle puolelle. Päiväysosa tulee vasemmalle, jolloin se on luettavissa helpommin kuin merkin päältä. Postimerkkeilijä oppii sijoittelun ja kiinnittää merkin sopivan etäälle kirjeen reunasta, minulla on siihen mitta. Harmillista kyllä päiväys- ja mitätöintiosa voivat olla päinvastaisessakin järjestyksessä.

Uudelleenkäyttö kielletty

Postilähetysten jättäminen leimaamatta säästää kustannuksia mutta aiheuttaa Postin kannalta riskin, että postimerkkejä käytetään uudelleen toisen tai useammankin kerran. Jokaisen pitäisi sanomattakin ymmärtää, että kerran käytettyä postimerkkiä ei saa käyttää enää postitukseen. Tästä on säädetty myös laissa.

Joissakin postimerkeissä koneleiman aaltoviivat ovat jo valmiiksi painettuna. Saksalainen Bethelhyväntekeväisyysjärjestö on ottanut vastaan 1880-luvulta alkaen postimerkkilahjoituksia, joita tulee nykyään 30 tonnia vuodessa. Niitä käsittelee yli 100 vammaistyöntekijää. Järjestön perustaja, pappi Friedrich von Bodelschwingh Senior on Helfer der Menschheit -sarjan postimerkillä vuonna 1951 ja poikansa Friedrich "Fritz" Junior vuosina 1967, 1977 ja 1996.

Postilain mukaan joka hankkiakseen oikeudetonta taloudellista hyötyä käyttää tai kierrättää postimaksuna jo käytettyä postimaksumerkintää, on tuomittava postimaksumerkintärikkomuksesta sakkoon. Postimaksumerkinnällä tarkoitetaan tässä paitsi postimerkkiä myös esimerkiksi postimaksumerkintärikkomuksesta sakkoon. Postimaksumerkinnällä tarkoitetaan tässä paitsi postimerkkiä myös esimerkiksi postimaksumerkintärikkomuksesta sakkoon. Postimaksumerkinnällä tarkoitetaan tässä paitsi postimerkkiä myös esimerkiksi postimaksumerkintärikkomuksesta sakkoon. Postimaksumerkinnällä tarkoitetaan tässä paitsi postimerkkiä myös esimerkiksi postimaksumerkintärikkomuksesta sakkoon.

Ulkomailta tulevissa vaihtolähetyksissä olen havainnut uudelleenkäyttöä jonkun verran. Yksi tapa on peittää kulmaleima liimaamalla merkit toistensa kanssa vähän limittäin. Limipostite on joissakin tapauksissa kuten hyperinflaatiossa väistämätöntä, kun postimerkit eivät muuten mahtuisi minkään kokoiselle kuorelle.

Postileima muutakin kuin mitätöinti

Postin näkökulmasta uudelleenkäytössä on kapeasti ajatellen kysymys leimauskustannusten ja myynnin menetysten vertailusta ja punninnasta. Aiheellisesti voi kysyä, onko väärinkäytöksillä tällaisessa talouslaskelmassa paljoakaan mitään käytännön merkitystä.

Leiman tehtävä ei ole kuitenkaan vain mitätöidä postimerkki ja estää sen uudelleenkäyttö. Leima myös osoittaa ajan ja paikan. Tämän tiedon puuttuminen voi olla paljon isompi ongelma.

Lähtämisen ajankohdasta ja paikasta saa todisteen, jos lähettää kirjeen kirjattuna. Todiste on hyödyllinen esimerkiksi eBayn myyjälle, joka haluaa täydet pisteet palautteen kohdasta *shipping time*. Kirjaaminen on kuitenkin tolkuttoman kallista. Ulkomaille se maksaa tällä hetkellä noin 10 euroa tavallisen postimaksun lisäksi.

Kirjaaminen on samalla vakuutus, jos katoamisriski pienenee ja katoamisen tapauksessa Posti lupaa korvata vahingon. Käytin aikaisemmin postimerkkivaihdossa kirjaamista paljonkin. Nykyään lähetän käytännössä kaikkiin maihin tavallisena kirjeenä. Jos vaihtolähetysten luettelotarvo on 100 euroa niin kuin usein onkin ja kauppavarvo enintään 30 euroa, ei oikein kannata maksaa 10 euron vakuutusmaksua. Jos kotivakuutus olisi yhtä kallis, talo menisi nopeasti pakkomyyntiin.

Postiedustajat ja suosioleimat

Postimerkeillä ilman leimaa ja liimaa ei ole yleensä juuri keräilyarvoa. Poikkeuksia ovat ennakkomitätöidyt kuten ranskalaiset ja klassisen ajan merkit. Uusistakin merkeistä tulee haluttuja, jos onnistuu saamaan niille jostain loistoleiman.

Postin verkkokauppa myy suosioleimattuja merkkejä 24 prosentin lisähintaan, joka johtuu arvonlisäverosta. Kuvassa on vasemmalla osakuva vuoden 2014 linnavihkosta, yksittäin leimattuja merkkejä ei ollut saatavana, sekä oikealla kulkenut merkki. Turun linna on postimerkillä myös vuosina 1929, 1961, 1963 ja sivuaiheena 1979. Turun linnan turistileima on ollut käytössä vuodesta 1961 ja on edelleen vieläkin.

Leimasimia on nykyään mikä missäkin ympäri Suomea asiamiespisteissä, usein markettien kassoilla ja pöydillä. Ylivoimaista ei liene hankkiutua väleihin kaupanmyyjän kanssa ja päästä ehkä itse käyttämään leimasinta. Suosioleimaus on tässä harvinaisen osuva sana kuvaamaan tapahtumaa. Saksan *Gefälligkeitsstempel* ja ranskan *oblitération de complaisance* viittaavat samansuuntaisesti miellyttämiseen. Englannin kielen *cancelled to order (CTO)* eli pyynnöstä leimattu on vastaava termi.

Yllättävää ei ole, että ohileimatuista postimerkeistä on alettu maksaa ja niille on

syntynyt markkinat. Lakimiesten tehtävä on tulkita, koskeeko aiemmin mainittu Postilain säännös tällaisten merkkien myyntiä ja leimauttamista.

Asiamiesposteista siirtyy ajatus luontevasti kysymykseen, ovatko niiden hoitajat kaikki miehiä. Tamperelainen *Aamulehti* herätti syyskuussa 2017 kohun, kun se kertoi alkavansa käyttää sukupuolineutraaleja tehtävänimikkeitä. Eduskunnan puhemies on puheenjohtaja, lehtimies on toimittaja, palomies on pelastaja ja niin edelleen.

Jos asiamiehen sijasta olisi *Aamulehden* mukaan puhuttava edustajasta, olisiko asiamiesposti silloin edustajaposti tai postiedustaja? Asiahenkilöposti vaikuttaisi kaukaa haetulta ja on tässäkin vain vitsintapaisena mainittuna.

Posti on ollut pitkään kohtuuttoman arvostelun kohteena, kun sen joka puolella kilpailu kiristyy ja ikäviä päätöksiä joudutaan tekemään. Päätökselle jättää suunnitelmallisesti osa postilähetyksistä leimaamatta on varmaankin järkiperusteet. Sillä on seurauksia, ja ne eivät ole pelkästään päivittelyä ja asian ihmettelyä mediassa.

Käytettyjen postimerkkien uudelleenkäyttö on kielletty. Niiden leimauttaminen keräilytarkoituksiin on pikkujuttu siihen verrattuna, että kynnyks käyttää merkkejä uudestaan postitukseen alkaa madaltua. Tämä vaikuttaa vähäpätöiseltä, mutta lain rikkomisella pienissä asioissa on ikävä taipumus levitä vähitellen isompiin. Postin olisi toimittava niin, että se ei luo pohjaa tällaiselle kulttuurille. Periaatteen pitää mennä rahan edelle. Yksityisellä postiyrityksellä samanlaista yhteiskuntavastuuta ei olisi.

Julkaistu: *Abophil* 1/2018